

หัวข้อที่ ๒๒

วิพากษ์ทัศนคติครอบงำ: วิธีคิดที่ไม่เป็นประวัติศาสตร์

นิธิ เอียวศรีวงศ์
ภาควิชาประวัติศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ในวันนี้เราจะพิจารณาถึงทัศนคติครอบงำอย่างที่สอง ซึ่งปรากฏในวิธีคิดและข้อสรุปที่ยอมรับกันทั่วไปในเมืองไทยอยู่มาก เราเรียกทัศนคติครอบงำอย่างนี้ว่าวิธีคิดที่ไม่เป็นประวัติศาสตร์

เราจะเริ่มต้นกันที่ว่า วิธีคิดที่ไม่เป็นประวัติศาสตร์นั้นคืออะไร นักศึกษาเคยได้ยินคำกล่าวในภาษาไทยที่ว่า "ความรักทำให้ตาบอด" หากเราจะถามตัวเองว่าคำกล่าวนี้จริงหรือไม่ เราก็คงต้องอาศัยประสบการณ์ของตัวเองที่ได้เคยพบเห็นคนที่มีความรักต่อกันมาบ้าง วิเคราะห์ดูว่าเมื่อคนเหล่านั้นตกอยู่ในความรักแล้ว เขาต่างขาดความสามารถที่จะใช้วิจญาณญาณของตนเองในการประเมินหรือวิพากษ์คนที่เขารักโดยสิ้นเชิง ซึ่งเรียกเป็นสำนวนว่า "ตาบอด" กันไปหมดทุกคนหรือไม่ เราจะพบว่าคนที่ตกอยู่ในความรักบางคนก็มีลักษณะ"ตาบอด"ดังกล่าว แต่บางคนก็ไม่ได้มีลักษณะดังนั้น เช่น พ่อ-แม่ของเราก็มีความรักกัน แต่ต่างฝ่ายต่างก็สามารถมองเห็นข้อบกพร่องของอีกฝ่ายหนึ่ง เพียงแต่ว่าต่างก็ให้อภัยต่อความบกพร่องเหล่านั้น ไม่นำมาเป็นเรื่องใหญ่ในความสัมพันธ์ต่อกัน ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าทั้งสองฝ่ายต่างยังมีวิจญาณญาณของตนเอง สามารถประเมินฝ่ายตรงข้ามได้อย่างเป็นกลาง โดยไม่ถูกอคติของความรักครอบงำจน"ตาบอด"

จะเห็นได้ว่า คำกล่าวที่ว่า "ความรักทำให้ตาบอด" นั้น ไม่ได้เป็นความจริงในทุกกรณีไป ขึ้นอยู่กับว่าเป็นความรักของใคร รักกันอย่างไร และรักกันในเงื่อนไขอะไร เราจะเหมารวมว่าใครมีความรักคนนั้นต้อง "ตาบอด" หมด ก็ไม่ได้ แต่ในขณะเดียวกันเราจะเหมารวมว่าใครมีความรักแล้ว ก็ยังสามารถหลุดพ้นจากการครอบงำของอคติได้หมด ก็ไม่ได้เหมือนกัน ต้องพิจารณาเป็นราย ๆ ไป ว่าแต่ละรายนั้นมีปมหลังอย่างไร, มีอุปนิสัยใจคออย่างไรและมีความรักในเงื่อนไขอะไร เราอาจรวมเรียกสถานการณ์แวดล้อมของกรณีที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้ได้ว่าบริบทหรือ context ในภาษาอังกฤษ

สิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ ไม่ว่าจะจะเป็นความรัก, สงคราม, เศรษฐกิจตกต่ำ, ตลาดหลักทรัพย์, การจลาจล หรืออะไรก็ตาม ไม่ได้เกิดขึ้นลอย ๆ แต่เกิดขึ้นท่ามกลางสถานการณ์แวดล้อมที่เฉพาะเจาะจงอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งสิ้น เช่นการจลาจลติดขัดในกรุงเทพฯ ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงเพราะมีรถในท้องถนนมากเท่านั้น แต่ยังเกิดขึ้นท่ามกลางเงื่อนไขของสังคมไทยสมัยใหม่ ที่ผลักดันให้คนในเมืองต้องเดินทางจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งมาก นับตั้งแต่ไปทำธุรกิจ, ไปจ่ายตลาด, ไปโรงเรียน, ไปเที่ยว เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ในสังคมไทยสมัยโบราณกระทำอยู่ในย่านแคบ ๆ ที่อยู่ไม่ไกลจากที่

อยู่อาศัยของแต่ละคน ความจำเป็นของคนสมัยนั้นที่จะต้องเดินทางไปมาระหว่างจุดหนึ่งซึ่งอยู่ห่าง
จากอีก

2

จุดหนึ่งมากไม่ค่อยมี ฉะนั้นเมืองในสังคมไทย สมัยโบราณจึงไม่มีปัญหาเรื่องการจราจรติดขัด การ
พิจารณาเงื่อนไขด้านต่าง ๆ ที่แวดล้อมการจราจรติดขัดนั้น คือการพิจารณาถึงบริบทของการจราจร
นั่นเอง

เฉพาะที่ยกตัวอย่างไปแล้วนั้น เป็นการพิจารณาเพียงแต่บริบททางด้านสังคมของการจราจร
เท่านั้น หากพิจารณาให้ละเอียดกว่านั้น ก็ต้องคำนึงถึงบริบทด้านอื่น ๆ ของการจราจรอีกด้วย เช่น
บริบททางเศรษฐกิจ, ทางผังเมือง, ทางวัฒนธรรม, ทางการเมือง เป็นต้น

บริบทของปรากฏการณ์ทางสังคมแต่ละเรื่องจึงมีอยู่หลายด้าน การพิจารณาปรากฏการณ์ใด ๆ
โดยคำนึงถึงบริบทของสิ่งนั้น ๆ ไม่ดีขลุ่ยว่าปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ นั้นสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์
อย่างเดียวกันไปได้หมด โดยไม่ต้องคำนึงถึงเงื่อนไขแวดล้อมที่เกิดขึ้นเลย คือวิธีคิดที่เรียกว่าเป็น
ประวัติศาสตร์และในทางตรงกันข้าม การพิจารณาสิ่งใดโดยไม่คำนึงถึงบริบทเลย คือวิธีคิดที่
เรียกว่าไม่เป็นประวัติศาสตร์

จะยกตัวอย่างอีกกรณีหนึ่งถึงวิธีคิดที่ไม่เป็นประวัติศาสตร์ ซึ่งมักได้ยินได้ฟังในสังคมไทยอยู่เสมอ
นักศึกษาเคยได้ยินข้อสรุปที่ว่า เพราะจารึกหลักที่ ๑ ของสุโขทัยกล่าวว่า " ใครใคร่ค้าช้างค้า ใคร
ใคร่ค้าม้าค้า " จึงเป็นการแสดงว่าผู้ปกครองราชอาณาจักรสุโขทัยสนับสนุนการค้าเสรี และด้วยเหตุ
ดังนั้นจึงเป็นรากฐานของระบอบประชาธิปไตยของไทย แต่ข้อสรุปดังกล่าวนี้เป็นข้อสรุปที่ไม่มีหลักฐาน
ทางประวัติศาสตร์รับรองได้เพียงพอ ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้คือ

๑) ในจารึกกล่าวข้อความตรงนี้สืบเนื่องกับข้อความว่าพ่อเมืองไม่เก็บภาษีจังกอบ นั่นก็คือไม่เก็บ
ภาษีผ่านด่านแกสินค้าน้อยเสียอย่างคือช้าง, ม้า, เงิน, และทอง (สำริด) แต่จะเก็บภาษีอื่น
ตลอดจนห้ามการเคลื่อนย้ายสินค้าอื่นอะไรอีกบ้างหรือไม่ จารึกไม่ได้กล่าวไว้ ข้อความเพียงเท่านั้นจึง
ไม่เพียงพอที่จะกล่าวได้ว่าสุโขทัยมีนโยบายเศรษฐกิจเสรี

๒) จารึกหลักที่ ๑ กล่าวถึงการมีทาสหรือข้า, การจับเชลยมาเป็นทาสหรือเป็นไพร่เพื่อเรียกเกณฑ์
แรงงาน, นอกจากนี้ยังมีจารึกสุโขทัยหลักอื่นอีกหลายสิบหลักซึ่งสะท้อนให้เห็นสังคมที่ไม่ได้มุ่งเน้น
ความเสมอภาคหรือเสรีภาพของบุคคล จึงไม่มีเหตุผลอย่างไรที่จะสรุปว่าสุโขทัยเป็นสังคม
ประชาธิปไตย

๓) ถ้าแม้ว่าจารึกหลักที่ ๑ อาจกล่าวถึงการที่ประชาชนอาจทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ได้ เช่นอาจค้าจิ้งจอกขายได้
โดยไม่ต้องเสียภาษีผ่านด่าน ก็ไม่อาจเรียกการกระทำเช่นนี้ได้ว่าเป็น " สิทธิ " หรือ " เสรีภาพ " ของ

ประชาชน เพราะจารึกกล่าวไว้ชัดเจนว่าการที่ประชาชนอาจทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ได้เป็นเพราะพ่อเมือง อนุญาตให้ทำ เมื่อพ่อเมืองอนุญาตได้ก็ยอมถอนการอนุญาตได้เหมือนกัน จารึกหลักที่ ๑ จึงไม่อาจ เปรียบกันได้กับรัฐธรรมนูญ ซึ่งประกันสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองอย่างถาวร โดยที่ผู้ปกครองไม่มี

3

อำนาจจะมาถ่วงถอนได้ในทุกกรณี การที่มีข้อสรุปง่าย ๆ ว่าสุโขทัยมีเศรษฐกิจเสรีก็ได้ สุโขทัยเป็น สังคมประชาธิปไตยก็ดี เกิดขึ้นเนื่องจากการอ่านหลักฐานด้วยความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจเสรีและ ประชาธิปไตยของโลกปัจจุบัน ห่างจากสมัยสุโขทัยมา ๗๐๐ ปี แท้ที่จริงแล้วแนวความคิดเรื่อง เศรษฐกิจเสรีก็ดี ประชาธิปไตยก็ดี ยังไม่ได้ถือกำเนิดขึ้นที่ได้ในโลกสักแห่งเดียวในเวลานั้น และ การที่จะเกิดแนวคิดนี้ขึ้นได้ก็จำเป็นต้องเกิดความเปลี่ยนแปลงในระบบการผลิตทางเศรษฐกิจและ การเมือง ไปในระดับหนึ่งแล้ว รัฐและสังคมโบราณอย่างสุโขทัย ไม่มีทั้งความจำเป็นหรือความชื่นชม ที่จะใช้เศรษฐกิจเสรีและประชาธิปไตย

เราอาจกล่าวได้ว่า ผู้ที่เสนอข้อสรุปผิด ๆ เกี่ยวกับสุโขทัยเช่นนี้ นำเอาบริบทของสมัยปัจจุบันไปใช้ กับสมัยสุโขทัย หรือพิจารณาหลักฐานของสุโขทัยโดยไม่คำนึงถึงบริบทของสุโขทัยเลย

ฉะนั้นจึงเห็นได้ชัดว่าข้อสรุปผิด ๆ เช่นนี้เกิดขึ้นจาก วิธีคิดที่ไม่เป็นประวัติศาสตร์ เหตุที่เรารู้จัก วิธีคิดเช่นนี้ว่าเป็นหรือไม่เป็นประวัติศาสตร์ ก็เพราะประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่เน้นความสำคัญของ บริบทอย่างยิ่ง กล่าวคือประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยความเปลี่ยนแปลง ไม่มีอะไรที่หยุดนิ่งอยู่กับที่ ในประวัติศาสตร์ ทุกยุคสมัยเป็นเรื่องของความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้นปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ จึงเกิดขึ้นในเงื่อนไขที่ไม่เหมือนกันเลย เช่นมนุษย์อาจทำสงครามกันมาตั้งแต่สมัยหิน แต่สงครามทุก ครั้งนั้นเกิดขึ้นท่ามกลางเงื่อนไขทางสังคม, เศรษฐกิจ, การเมือง, เทคโนโลยี, วัฒนธรรม, ศาสนา, และ อื่น ๆ ที่แตกต่างกัน หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือเกิดขึ้นท่ามกลางบริบทที่แตกต่างกันมาก มนุษย์ไม่ เคยรบราฆ่าฟันกันลอย ๆ แต่กระทำกันในสภาพเงื่อนไขที่แตกต่างกันอย่างมากตลอดมา การจะ เข้าใจเรื่องสงครามจึงจำเป็นต้องพิจารณาสงครามแต่ละกรณีในบริบทของมัน

จะเห็นได้ว่าวิธีคิดที่เป็นประวัติศาสตร์ แฝงไว้ซึ่งการยอมรับถึงความเปลี่ยนแปลงหรือความเป็น อนิจจังของสรรพสิ่ง และในทางตรงกันข้ามวิธีคิดที่ไม่เป็นประวัติศาสตร์แฝงไว้ซึ่งการไม่ยอมรับว่า โลกนี้เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้มองเห็นโลกเป็นสิ่งหยุดนิ่ง ไม่สามารถปรับตัวให้รับกับ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้

แม้ว่าเราเรียกวิธีคิดเช่นนี้ว่าเป็นประวัติศาสตร์ ก็ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นวิธีคิดที่ใช้กับอดีต เท่านั้น แท้ที่จริงแล้ววิธีคิดที่เป็นประวัติศาสตร์หรือวิธีคิดที่คำนึงถึงบริบทอยู่เสมอนี้ เป็นวิธีคิดที่ให้ ประโยชน์ได้ในทุกเรื่องไม่ว่าจะเกี่ยวกับอดีต, ปัจจุบันหรืออนาคต ทำให้ผู้คิดมองเห็นความซับซ้อนของ ปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ ซึ่งตนเองนำขึ้นมาพิจารณาได้ต้องแท้

ในทางกลับกันวิธีคิดที่ไม่เป็นประวัติศาสตร์ย่อมให้ผลตรงกันข้าม กล่าวคือมอง
ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้แต่เพียงผิวเผิน นำไปสู่ข้อสรุปที่ฉาบฉวย และร้ายไปกว่านั้นอาจนำไปสู่
การปฏิบัติกาที่ เป็นผลร้ายต่อตนเองและส่วนรวมก็ได้

4

อย่างไรก็ตาม วิธีคิดที่ไม่เป็นประวัติศาสตร์นี้แหละที่เป็นทัศนคติหนึ่งซึ่งครอบงำสังคมไทยอยู่มาก
โดยเฉพาะข้อสรุปที่เกี่ยวกับเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทย, ชาติดไทย, หรือสังคมไทย มักเป็นข้อสรุปที่
ไม่ได้คำนึงถึงเงื่อนไขที่แวดล้อมหรือบริบทอยู่เสมอ

ดังเช่นทัศนคติครอบงำประการแรกที่ว่า "ทำได้ตามใจคือไทยแท้" ซึ่งทำให้มองเห็นว่าสังคมไทยเป็น
สังคมที่มีโครงสร้างหลวม นั้น แท้ที่จริงแล้วก็เป็นทัศนคติที่เกิดจากวิธีคิดที่ไม่เป็นประวัติศาสตร์ด้วย
เหมือนกัน กล่าวคือคนไทยอาจทำอะไรได้ตามใจในบางกรณี เช่นในการสมาคมกันของชีวิตประจำวัน
เราอาจไม่ค่อยพบการแบ่งแยกบทบาทที่ชัดเจนระหว่างหญิง-ชาย, ผู้ใหญ่-เด็ก, ผู้ใหญ่บ้าน-ลูกบ้าน,
ครู-ศิษย์ มากนัก แต่ในพิธีกรรมและในเงื่อนไขบางอย่าง จะมีการกำหนดบทบาท, สิทธิ และหน้าที่
ระหว่างคนต่างสถานภาพและต่างเพศกันไว้อย่างชัดเจน การกล่าวว่า "ทำได้ตามใจคือไทยแท้" จึง
เป็นคำกล่าวที่ไม่คำนึงถึงบริบทเลย เช่นเดียวกับข้อสรุปของนักวิชาการตะวันตกที่ว่าโครงสร้างทาง
สังคมไทยเป็นโครงสร้างที่หลวม ก็เป็นข้อสรุปลอย ๆ ที่ไม่ได้นำไปพิจารณาในบริบทที่ต่างกัน ในสังคม
เช่น ในชุมชนที่ความเปลี่ยนแปลงของยุคใหม่ยังเข้ามาไม่มาก ผู้คนยังมีพฤติกรรมที่ต้องเคารพต่อ
ข้อกำหนดที่ชัดเจนในเรื่องความแตกต่างทางสถานภาพและเพศอยู่มาก เป็นต้น

ข้อสรุปที่ว่า "คนไทยลืมนง่าย" ก็เช่นกัน แท้ที่จริงแล้วการที่สังคมหนึ่ง ๆ เลือกจะจำอะไรและลืม
อะไรนั้น เป็นกระบวนการทางสังคม กล่าวคือไม่ได้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่มีการเลือกสรรเป็น
กระบวนการ โดยผ่านการศึกษา, และการสื่อสารอื่น ๆ อีกมาก และการที่จะเลือกสรรเรื่องใดไว้จำและ
เรื่องใดไว้ลืมนั้น ก็เกิดขึ้นจากสถานการณ์จำเพาะทางเศรษฐกิจ, การเมือง, หรือวัฒนธรรมใน
ช่วงหนึ่ง ๆ ด้วย ในเมืองไทยนั้นการเสียกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ.๒๓๑๐ เป็นอุบัติการณ์ที่สังคม
ตั้งใจจะจดจำ แม้เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมากกว่า ๒๐๐ ปีแล้วก็ตาม เพราะเราจะเห็นอุบัติการณ์นี้ถูกอ้าง
ถึงในแบบเรียน, ในนวนิยาย, ในละครทีวี, ในสุนทรพจน์, ในบทความทางวิชาการ และในที่ต่าง ๆ
ตลอดมา

เหตุใดสังคมไทยจึงเลือกจะจดจำอุบัติการณ์ครั้งนี้เป็นพิเศษ จะอธิบายได้ก็ต้องพิจารณา
ความจำเรื่องนี้ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบันหลายอย่าง แต่เราไม่อาจด่วนสรุปได้ว่า "คนไทยขี้ลืม"
เพราะที่จริงแล้วคนไทยเลือกจะจำเรื่องอะไรหรือเลือกจะลืมเรื่องอะไร ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหลายอย่าง
ที่แวดล้อมเรื่องนั้น ๆ ในสังคมไทยปัจจุบัน

ข้อสรุปที่ว่า "ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่ไม่เหมาะกับสังคมไทย" ก็เป็นข้อสรุปที่อาจ

เรียกได้ว่ามาจากวิธีคิดที่ไม่เป็นประวัติศาสตร์เช่นกัน เพราะประชาธิปไตยก็ตาม สังคมไทยก็ตาม ไม่ได้หยุดนิ่งกับที่ หากเป็นปรากฏการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทั้งสองอย่าง ในเงื่อนไขอย่างหนึ่งในยุคสมัยหนึ่ง อาจมีอุปสรรคหรือความไม่สอดคล้องกันหลายอย่างในสังคมไทย ที่ทำให้

5

ประชาธิปไตยไม่สามารถดำรงอยู่ได้ แต่สังคมไทยก็เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งประชาธิปไตยก็ไม่ได้มีลักษณะที่ต้องเหมือนกับโลกตะวันตกไปทุกอย่าง แต่มีการประยุกต์เอาหลักการบางอย่างของประชาธิปไตยไปใช้ในหลายประเทศ ทำให้เกิดระบอบปกครองที่เป็นประชาธิปไตยได้หลายลักษณะ จำเป็นต้องพิจารณารณีของไทยโดยคำนึงถึงสถานะทางเศรษฐกิจ, สังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาด้วยว่า เอื้อต่อระบอบประชาธิปไตยมากน้อยเพียงใดในแต่ละยุคสมัย

ในบางครั้งเราอาจเคยได้ยินความเห็นที่ว่า เพราะในการปฏิรูปของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ นั้นเป็นการปฏิรูปที่กระทำจากเบื้องบนลงมา กล่าวคือคิดและกำกับความเปลี่ยนแปลงโดยกลุ่มผู้ปกครอง ฉะนั้นจึงเห็นว่าความเปลี่ยนแปลงในเมืองไทยนั้นจะต้องมีลักษณะสั่งจากเบื้องบนลงมา (หรือที่เรียกในภาษาอังกฤษว่า top-down reform) จึงจะประสบความสำเร็จได้

ข้อสรุปเช่นนี้มาจากวิธีคิดที่ไม่เป็นประวัติศาสตร์ กล่าวคือไม่ได้คำนึงถึงบริบท ของการปฏิรูปในสมัยพระพุทธเจ้าหลวง ซึ่งมีความจำเป็นรีบด่วนเพราะประเทศถูกคุกคามจากมหาอำนาจตะวันตก ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต้องไม่นำไปสู่ความวุ่นวายทางสังคมอย่างใหญ่หลวงจนเกินกว่าที่ผู้ปกครองจะบังคับควบคุมได้ เพราะจะเป็นการเปิดช่องให้มหาอำนาจเข้ามาแทรกแซงการเมืองภายในได้มากขึ้น ฉะนั้นการปฏิรูปจึงต้องมีขอบเขตจำกัด ด้วยบริบทเช่นนี้ การปฏิรูปจะทำได้ด้วยวิธีอื่นนอกจากการสั่งลงมาจากเบื้องบนย่อมเป็นไปได้

ส่วนความเปลี่ยนแปลงที่มุ่งหวังให้เกิดในประเทศไทยสมัยปัจจุบัน อยู่ในเงื่อนไขสถานะแวดล้อมที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง วิธีการจึงไม่จำเป็นจะต้องเหมือนกับการปฏิรูปในสมัยร.๕ ในเงื่อนไขของปัจจุบันวิธีการสั่งลงมาจากเบื้องบนอาจทำให้ไม่ประสบความสำเร็จในการปฏิรูป และอาจทำให้การปฏิรูปถูกจำกัดขอบเขตเสียจนไร้ความหมายไปก็ได้

โดยสรุปก็คือ วิธีคิดที่ไม่เป็นประวัติศาสตร์คือการคิดที่ไม่คำนึงถึงบริบทของยุคสมัยหรือของสังคมไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอดีต, ปัจจุบันหรืออนาคต หากเราไต่ตรองถึงข้อสรุปต่าง ๆ ที่ได้ยินได้ฟังกันอยู่เสมอ ก็เห็นว่าจำนวนไม่น้อยนั้นเกิดขึ้นจากการคิดที่หยิบเอาปรากฏการณ์นั้นขึ้นมาพิจารณา ลอย ๆ นอกเหนือบริบทหรือสภาพที่เป็นจริง ข้อสรุปเช่นนี้มีให้พบเห็นอยู่มาก ซึ่งแสดงว่าวิธีคิดที่ไม่เป็นประวัติศาสตร์นี้เป็นทัศนคติที่ครอบงำสังคมไทยอยู่มาก

การจะสามารถมองโลกและความเป็นจริงที่เกิดขึ้นรอบตัวอย่างวิพากษ์วิจารณ์ได้ จึงจำเป็นต้องสลัดทัศนคติที่ครอบงำเช่นนี้ออกเสีย ด้วยการตรวจสอบข้อสรุปของผู้อื่นในแง่ที่ว่า เป็นข้อสรุปที่เกิด

จากวิธีคิดที่ไม่เป็นประวัติศาสตร์หรือไม่อยู่เสมอ ในขณะที่เดียวกัน การเสนอข้อสรุปของเราเองก็ต้องคำนึงถึงบริบทอยู่เสมอด้วยเช่นกัน

วิธีคิดที่ไม่เป็นประวัติศาสตร์ก่อให้เกิดผลเสียต่อการคิดอ่านของเราอย่างน้อยดังต่อไปนี้

6

๑) ทำให้ไม่มองความเปลี่ยนแปลงหรือความเป็นอนิจจังของสิ่งต่าง ๆ เห็นว่าสิ่งใดเคยเป็นมาอย่างไรก็จะเป็นอย่างนั้นตลอดไป เหมือนถูกสาป จึงทำให้เกิดการยอมจำนน ไม่กล้าคิดที่จะเปลี่ยนแปลงอะไรให้ดีขึ้น หรือจำนนต่อความไม่ถูกต้องเพราะคิดว่ามันเคยเป็นอย่างนี้มานานแล้ว ก็คงจะต้องเป็นอย่างนี้ต่อไปเรื่อย ๆ

๒) ทำให้เป็นผู้คิดอะไรตื่นเงินอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะไม่สามารถมองเห็นความเป็นจริงของปรากฏการณ์ทางสังคมได้ ทั้งนี้เนื่องจากปรากฏการณ์ทุกอย่างย่อมเกิดขึ้นโดยสัมพันธ์เชื่อมโยงกับบริบท หรือสภาวะแวดล้อมหนึ่ง ๆ เสมอ ไม่เคยเกิดขึ้นลอย ๆ การพิจารณาว่าปรากฏการณ์นั้นคืออะไร, ดีหรือไม่, ควรหรือไม่, จะแก้ไขอย่างไร, ปรากฏการณ์ที่ดีกว่าคืออะไร, ทำอย่างไรจึงจะก่อให้เกิดปรากฏการณ์ที่ดีกว่านั้นได้ อะไรทำนองนี้ จะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อเราต้องเข้าใจทั้งตัวปรากฏการณ์ และความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์นั้นกับเงื่อนไขที่อยู่แวดล้อมอย่างถ่องแท้เสียก่อน วิธีคิดที่ไม่เป็นประวัติศาสตร์ทำให้เราไม่สามารถเข้าใจปรากฏการณ์ใดได้อย่างถ่องแท้สักเรื่องเดียว ข้อสรุปและข้อเสนอของเราจึงต้องตื่นเงินอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

๓) เพราะวิธีคิดที่ไม่เป็นประวัติศาสตร์เป็นทัศนระครอบงำ ฉะนั้นจึงมีข้อสรุปและความนิยมหลายอย่างในเมืองไทยที่เกิดจากวิธีคิดเช่นนี้ หากไม่รู้จักรักวิพากษ์ทัศนระครอบงำเรื่องนี้ให้ดีแล้ว เราก็เป็นคนที่ถูกงูจุมูกไปอย่างเชื่อง ๆ ตลอดไปโดยไม่รู้จักรักการคิดที่เป็นอิสระเสรีจริง

สังคมสมัยใหม่จะอยู่รอดไม่ได้ด้วยการงูจุมูกกันคิดเสียแล้ว การปลดปล่อยตนเองจากทัศนระครอบงำจึงเป็นการปลดปล่อยทั้งตนเองและสังคมไปพร้อมกัน
